

George Sand, la professionalització de l'escriptor i el socialisme utòpic

Miguel López Crespi
Escriptor

Rebut: 25 febrer 2007

Acceptat: 28 maig 2007

RESUM:

George Sand, la professionalització de l'escriptor i el socialisme utòpic

L'autor fonamenta el seu estudi en els assaigs publicats per George Sand i fonamentalment en l'abundant bibliografia produïda a Espanya després de la traducció d'*Un hivern a Mallorca*, mal acollit per part de la burgesia i l'aristocràcia de l'illa. En el moment de la seva estada a Mallorca, George Sand és l'escriptora més famosa de França. És sens dubte una professional de les lletres. I això, dos segles més tard, resta encara difícil de concebre a l'illa. George Sand va adquirir ben aviat aquest estatut d'escriptora professional, gairebé des del moment en que arriba a París, el 1830. L'altra vessant de la vida de George Sand és el seu compromís amb el socialisme utòpic. Tot això produí un xoc en la societat tancada de l'illa de Mallorca. Els crítics espanyols ho testimonien. Sand, després de la seva estada a Mallorca, va mantenir el seu compromís polític i fins i tot el va desenvolupar.

MOTS CLAU:

Professió, socialisme utòpic, Mallorca, recepció, compromís.

RÉSUMÉ:

George Sand, la professionnalisation de l'écrivain et le socialisme utopique

L'auteur fonde son étude sur les essais publiés sur George Sand et surtout sur l'abondante bibliographie produite en Espagne après la traduction d'*Un hiver à Majorque*, mal accueilli par la bourgeoisie et l'aristocratie de l'île. Lors de son séjour à Majorque, George Sand est l'écrivaine la plus connue de la France. Elle est sans aucun doute une professionnelle des lettres. Et cela, deux

siècles après, est encore difficile de concevoir dans l'île. George Sand a très tôt acquis ce statut d'écrivaine professionnelle, dès qu'elle arrive à Paris en 1830. Et l'autre côté de la vie de G. Sand c'est son engagement dans le socialisme utopique. Tout cela produit un choc dans la société fermée de la petite île de Majorque dont les critiques espagnols témoignent. Sand, après le séjour à Majorque, maintient son engagement politique et même le développe.

MOTS CLÉS:

Profession, socialisme utopique, Majorque, réception, engagement.

RESUMEN:

George Sand, la profesionalización del escritor y el socialismo utópico

El autor fundamenta su estudio en los ensayos publicados por George Sand y sobre todo en la abundante bibliografía producida en España tras la traducción de *Un invierno en Mallorca*, obra cuya recepción por parte de la burguesía y la aristocracia de la isla no fue buena. En el momento en que se sitúa su estancia en Mallorca, George Sand es la escritora más famosa de Francia. Es, sin ninguna duda, una profesional de las letras. Y esto, dos siglos más tarde, es todavía difícil de concebir en la isla. George Sand adquirió muy pronto este estatuto de escritora profesional, casi desde el momento en que llega a París en 1830. La otra vertiente de la vida de George Sand es su compromiso con el socialismo utópico. Todo ello choca con la sociedad cerrada de la isla de Mallorca y los críticos españoles nos proporcionan un testimonio certero. Sand, tras su estancia en Mallorca, mantuvo su compromiso político e incluso lo desarrolló.

PALABRAS CLAVE:

Profesión, socialismo utópico, Mallorca, recepción, compromiso.

ABSTRACT:

George Sand, the writer's professionalisation and utopian socialism

The author bases this study on the essays published by George Sand and especially on the abundant literature produced in Spain after the translation of *Un hiver à Majorque* (A Winter in Majorca), a work that was not warmly received by the island's bourgeoisie and aristocracy. At the time when she was staying in Mallorca, George Sand was the most famous writer from France. She was, without a doubt, a literary professional. Two centuries later, this is still difficult to understand on the island. George Sand very quickly acquired

the stature of a professional writer, almost since the time when she arrived in Paris in 1830. The other facet of George Sand's life is her commitment to utopian socialism. All this clashed with the constrained society of the island of Mallorca and Spanish critics provide us with sound testimony to this. After staying in Mallorca, Sand maintained her political commitments and even developed them further.

KEYWORDS:

Profession, utopian socialism, Mallorca, reception, commitment.

Per a escriure *El darrer hivern* i *Corambé: el dietari de George Sand* he estudiat amb cura la majoria del material, biografies, estudis sobre la seva obra, que s'han editat sobre George Sand. També ha estat imprescindible l'estudi i aprofundiment del seu famós *Un hivern a Mallorca* en la traducció de Jaume Vidal Alcover. Aquest llibre de Sand és el culpable, com hem explicat en uns altres articles, de la mala fama que l'escriptora ha tingut entre les classes dominants mallorquines, immerses dins un ranci reaccionarisme caciquil, els radicals i forassenyats prejudicis dels hereus de la Inquisició i del Decret de Nova Planta que acabà amb les institucions de la terra.

En *Un hivern a Mallorca* es palesa l'interès de George Sand per Mallorca i, si hi ha comentaris que es podrien considerar denigrants per a la societat de l'època, s'ha de tenir en compte l'òptica cultural i política des d'on exerceix la crítica la coneguda autora parisenca.

Quan George Sand arriba a Mallorca, el novembre de 1838, l'escriptora ja és una de les autores més cotitzades, més famoses i més conegudes de França. Recordem que aleshores Sand ja havia publicat *Indiana* (1832), *Lélia* (1833-37), *Leone Léonie* (1835) i *Mauprat* (1837), novel·les que la consagren com l'autora més important del moment.

George Sand publicarà posteriorment *L'Uscoque* (1839), *Consuelo* (1843), *Jeanne* (1844), *Le Meunier d'Angilbaut* (1845), *Le Péché de Monsieur Antoine* (1845), *La Mare au Diable* (1846), *François le Champi* (1848), *Le Petite Fadette* (1849), *Les Maîtres Sonneurs* (1853) i *Les beaux messieurs du Bois* (1858). A tota aquesta ingent obra literària hauriem d'afegir les obres autobiogràfiques *Un hiver à Majorque* (1842), *Histoire de ma vie* (1854-55), *Le théâtre des marionnetes de Nohant* (1854-59), *Elle et lui*, *Lettres d'un voyageur*, *Journaux intimes* (1854-59), els assaigs *Letres à Marcie* (1837), *Essai sur le drame fantastique* (1839), *Lettres au peuple et aux riches* (1849), *Moeurs et coutumes du Berry* (1851) i *Pourquoi des femmes à l'Académie* (1863). Un poc abans de la seva mort, entre els anys 1873 i 1876 escriu els contes infantils

arreplegats en el volum Contes d'une grand-mère. I, per si manqués encara alguna cosa en la ingent obra de la baronessa Dudevant, recordem que algunes de les seves cinquanta-mil cartes han estat publicades en una obra de vint-i-cinc volums.

Sand rep, fins i tot, els elogis de Balzac, el qual es converteix en un dels seus màxims defensors. Ben al contrari que Victor Hugo, que, posseït per la típica enveja entre escriptors, la criticarà fins a la mort.

Quan George Sand i Frédéric Chopin s'instal·len, primer a Son Vent (Establiments) i posteriorment a la Cartoixa de Valldemosa, els dos intel·lectuals són, sense cap mena de dubte, la parella més famosa de París en aquells moments. Amb tot el que hi ha rere la fama: enveges, persecucions culturals, campanyes rebentistes... Però el 1838 Sand ja ha guanyat la batalla. El seu nom és el més valorat, l'autora que cobra més pels seus originals, la que té més influència política. Un escriptor per la casa del qual compareixen tots els intel·lectuals del moment.

Arriba per tant a Valldemosa l'escriptora de més renom, una roussoniana, seguidora, malgrat que ella ho desmenteixi en les seves cartes, de Saint-Simon i del socialisme utòpic del moment. Buloz, el seu editor, li fa firmar un contracte pel qual aquest es compromet a pagar-li quatre mil francs anuals a canvi de trenta-dues pàgines cada sis setmanes. Mai ningú no havia cobrat tant per escriure! La professionalització de George Sand ja és un fet!

La professionalització de l'escriptor! Vet aquí la folia que impulsa George Sand a viure i a lluitar. La baronessa Dudevant, la contradictòria republicana Aurore Dupin, lluitarà tota la vida per a poder demanar més estipendi per les seves obres i col·laboracions en la premsa del moment. A París, el diaris de major tiratge publiquen novel·les per entregues. Tothom llegeix les obres de Dumas, Balzac o la mateixa Sand. Es va creant el modern públic lector. La "sensibilitat" artística contemporània és creada precisament per aquests escriptors republicans, per la generació d'intel·lectuals de 1830 de la qual George Sand és una peça clau, de les més representatives. Els escriptors, Balzac, Stendhal, Sand, volen descriure la nova societat sorgida de la revolució francesa. Aquest naturalisme inicial donarà llum, amb el pas del temps, a obres cabdals de la literatura contemporània com, per exemple, *Madame Bovary* de Flaubert i *Anna Karenina*, de Tolstoi. Es nota arreu la influència exercida per Stendhal, autor de *La Cartoixa de Parma*, Lucien Leuwen i *El roig i el negre*. No hem d'oblidar tampoc les novel·les de Balzac, *La comédie humaine*!, tan estimades per Karl Marx. Amb les obres de George Sand la història penetra profundament la literatura. Arnold Hauser en *Història social de la literatura i de l'art* diu que "així entra en la literatura la lluita conscient de classes".

Els escriptors francesos de la generació de 1830 són lluny, amb la seva lluita diària per la professionalització, de les ximpleries que algun exquisit nostrat propaga arreu. Totes aquestes beneïtures referents a la “prostitució” de la literatura quan aquesta serveix per a ajudar a sobreviure l'escriptor català contemporani i, de rebot, la cultura catalana, ja que ambdues coses són indestriables.

Dos segles després de Sand, a la nostra terra, en conferències i suplements culturals, en les converses dels postmoderns i neoformalistes, encara es critica aquell que vol cobrar per un article, els que han obtingut un guardó literari o un bon contracte editorial... Com si tots els escriptors catalans haguéssim de ser terratinents com Costa i Llobera o Maria Antònia Salvà, blasmen contra aquells pocs que, amb prou dificultats, lluitant dia a dia contra tota mena de poders fàctics i reaccionaris, aconsegueixen fer-se valer, malgrat sigui una mica, en el tèrbol món editorial i periodístic del moment.

Balzac, Dumas o Sand haurien esclafat de riure si algú, com s'esdevé per aquests indrets, hagués considerat que es “prostitueïen” quan exigien un bon contracte al seu editor. Aquí, com dic, encara se sent dir a alguns d'aquests lletraferits que: “pagarien per veure publicat un article seu o un llibre”. Quina diferència de mentalitats, que estam d'endarrerits en comparació amb la societat i els intel·lectuals francesos de fa dos segles! El motiu d'orgull de Balzac o Sand, obtenir diners pels seus escrits, és aquí blasmat i sovint convertit en el punt essencial de les acostumades campanyes rebentistes contra algun dels nostres autors o autores.

George Sand és a milions de quilòmetres d'aquestes elitistes concepcions literàries, més pròpies de senyors de possessió o de funcionaris endollats per un partit a les institucions, que de treballadors de la cultura. Pensem que, durant tota la seva vida, d'ençà que se separa del baró Dudevant i s'instal·la a París pel gener de 1831, Sand lluita per aconseguir la seva independència econòmica, provant de subsistir mitjançant el publicisme i la literatura. Les rendes de Nohant, el que li fa arribar el seu exmarit, no li basten per a mantenir el ritme de vida, les visites de les amistats, les anades al teatre, els viatges, la dolça bohèmia que porta la baronessa Dudevant. Malgrat els problemes econòmics de George Sand, el cert és que l'existència de les rendes de Nohant, la seva mítica relació familiar amb la reina Maria Antonieta i el que comença a cobrar per les seves novel·les i col·laboracions en la premsa, li fan viure una “bohèmia” privilegiada.

El piset en el qual conviu conflictivament amb Sandeau té una situació inigualable. Descrit en la seva novel·la *Horace* (1841-42), l'apartament “tenia tres ambients. (...) El meu balcó corona el darrer pis de la casa. (...) Podíem veure, d'una ullada, bona part del Sena, tot el Louvre, groguenc sota el sol,

aixecant-se enmig del blau; tots els ponts i els quais fins a l'Hôtel Dieu. Just al davant teníem la Sainte-Chapelle (...) i més enllà la fina torre de Saint-Jacques-la-Boucherie elevava els quatre lleons gegants fins al cel; a la dreta, la façana de Notre-Dame completava el quadre”.

Durant els primers mesos, encerclada pels deutes, prova de guanyar-se la vida pintant retrats, paisatges, fa dibuixos... Però la seva autèntica vocació era la literatura i el publicisme crític, la invectiva política. Aconsegueix entrar a la redacció de *Le Figaro*, el diari més crític del moment amb la monarquia restaurada i, des d'aquelles pàgines, va consolidant la seva fama de publicista valenta i abrandada mentre acumula energies i experiències per a les seves primeres novel·les.

George Sand es mou pels carrers de París com un redactor més de *Le Figaro*. Vestida d'home, amb un gran capot militar que li arriba fins al turmell i amb unes botes clavetejades que ressonen amb força damunt les llambordes de la ciutat, Sand, als ulls de la gent, és un home més del grup d'escriptors i activistes republicans al qual pertany. Belinda Jack, en la seva imprescindible George Sand reproduïx unes anotacions de la mateixa Sand en el llibre de les seves memòries on parla de la llibertat que li donava vestir-se de forma masculina, viure l'ambient dels homes, poder anar per la ciutat, per tota mena d'indrets sense la dificultat que hauria significat que en un moment l'haguessin reconegut com a “dona” (vegeu pàg. 182): “No puc descriure com em sentia de feliç amb les meves botes; hauria dormir fins i tot amb elles, com feia el meu germà quan, de petit, li donaren el primer parell. Gràcies als seus petits afegits metàl·lics em sentia fortament arrelada sobre el paviment. Anava d'una part a l'altra de París. Sentia que podia donar la volta al món. Res no podia fer malbé la meua roba i sortia al carrer en qualsevol estació de l'any. Tornava a casa a qualsevol hora, podia anar a tots els teatres. Ningú s'adonava de la meua presència a causa dels meus vestits. L'absència de qualsevol estil en la roba; la inexistència de la més mínima coqueteria en el meu rostre feia inútil qualsevol sospita. (...) Per a no ser notada com a home, el primera que s'ha de fer és acostumar-se a no ser notada com a dona”.

Sand no solament ha aconseguit reeixir en la lluita per la seva professionalització. Sand és també exemple d'escriptor compromès, d'intel·lectual que, malgrat al final de la seva vida no acaba d'entendre l'experiència revolucionària de La Comuna, sí que lluità, en el seu moment, activament en defensa de les idees republicanes i per revolucionar la vida quotidiana. La seva problemàtica i sovint criticada pràctica amorosa n'és un exemple evident.

George Sand no deixa de ser una “romàntica”.

Com explica Arnold Hauser en la seva *Història social de la literatura i de l'art*, en definir el món dels autors de la Restauració: “La tendència anticlerical i antilegitimista, que ja podia ser advertida a finals de la Restauració, es converteix en una ideologia revolucionària. La majoria de romàntics abandonen l’art pur i se passen a les fileres de Saint-Simon i Fourier. Les personalitats dirigents -Hugo, Lamartine, George Sand- professen l’activisme artístic i es posen al servei de l’art ‘popular’ que demanen els socialistes. El poble ha triomfat i ara es tracta de fer un art d’acord amb aquest canvi revolucionari. No solament George Sand i Eugeni Sue esdevenen socialistes; no solament Lamartine i Hugo se entusiasmen amb el poble; també escriptors com Scribe, Dumas, Musset, Mérimée i Balzac festegen les idees socialistes”.

Tornant al començament de l'article podem dir que, quan George Sand arriba a Mallorca acompanyada dels seus fills i de Chopin, no és qualsevol persona. Ha aconseguit reeixir en la difícil professió d'escriptor, els seus llibres són els de moda i la seva influència política i literària s'estén arreu del món. Les contradiccions amb l'endarrerida societat mallorquina del moment esdevenen, vistes des d'aquesta perspectiva, d'una “normalitat” fora de dubtes. Jaume Vidal Alcover, en el pròleg a *Un hivern a Mallorca* és, a vegades, massa dur amb l'escriptora. Diu Jaume Vidal Alcover (pàg. 13 del llibre abans esmentat): “Es, d'altra banda, molt reveladora de la condició de petita burgesa provinciana urbanitzada, si se'm permet l'expressió, d'acord amb el model de París -la capital de moda en aquella època-, que era George Sand. A Mallorca hauríem dit que era una ‘mossona’. Una pagesa autèntica sap el que és un poc i quin és el seu valor, com deu saber què és i què val una oca de Périgord cruelment peixida per treure'n el *foie-gras*”.

Dic que Jaume Vidal és injust amb l'autora francesa perquè, i ho ha escrit en la pàgina dotze, tot reconeixent la profunda formació cultural de Sand que de joveneta llegia “... de Virgili a Montaigne, d'Aristòtil a Leibniz, de Shakespeare a Rousseau, passant per Bossuet, Montesquieu, Pascal, Chateaubriand, etc.”, no li perdona el xoc brutal, el rebuig de Sand a la forma de vida d'una societat tan endarrerida, controlada pel clergat i els senyors de possessió. De què podia parlar George Sand amb uns botiflers que només tenien a casa seva, com a llibre de capçalera, alguna de les successives edicions de *La Fe Triunfante* del tenebrós Pare Garau?

No és estrany que George Sand, la baronessa Dudevant, hereva de les idees de Voltaire i Rousseau, no es volgués relacionar gaire amb les classes dominants mallorquines del moment, i sense pèls a la llengua, digués, com havia fet sempre, el que de veritat sentia sense afegirtons de cap classe, caigués qui caigués... I, per això mateix, perquè Sand representava, com a republicana, com a socialista utòpica, com a escriptora, com a feminista, com a rebel en

totes les accepcions de la paraula, el contrari del que significava la societat mallorquina d'aquell primer terç del segle XIX, rebé el normal atac d'aquesta societat hipòcrita, puritana i reaccionària. Els famosos insults de Josep Maria Quadrado, apareguts al setmanari *La Palma* del 5 de maig de 1841, eren prou eloqüents de com les classes dominats de l'illa veien la vida i obra de George Sand. Escrivia Quadrado: "Jorge Sand es la mas immoral de los escritores, y Madame Dudevant la mas inmunda de las mugeres". Classe contra classe, podríem concloure. Res d'estrany entre dos mon tan oposats i que, culturalment i políticament, estaven en guerra.

Gabriel Alomar és molt més comprensiu, com era d'esperar en un home de tarannà socialista i republicà, amb l'autora de *Un hivern a Mallorca*. Alomar, en el pròleg de l'edició de 1902 d'*Un hiver à Majorque*, escriu, analitzant certs desencontres de Sand amb la Mallorca d'aquell temps: "L'aire de París, de la gran urbs on es concentrava l'esperit anhelant de la humanitat des de la Revolució, havia viciat l'ànima nativa de Mme. Sand, l'educació naturista de la seva infantesa, desenvolupada en el camp, conforme a les tendències pedagògiques acabades d'implantar, en el contacte igualitari dels pobletans. Es podria dir, doncs, que a Mallorca va predominar l'adolescent educada en el convent aristocràtic de l'Ancien Régime sobre l'al·loteta de Nohant. Es curiós: de les quatre 'maneres' literàries per les quals va passar el temperament de la novel·lista (la de rebel·lió passional i declamació humanitària, la merament narrativa, la bucòlica i la simplement humana, ja semi-realista, maneres que es corresponen respectivament a *Lélia*, *Mauprat*, *La mare au diable* i *Le marquis de Villemer*), George Sand es trobava, durant el viatge a Mallorca, en el final de la primera, i res no fa pressentir en la despietada fustigadora dels pagesos mallorquins, la futura poetitzant dels pobletans del Berry".

La problemàtica situació de desencontre amb la societat oficial mallorquina i amb una pagesia influïda pels sectors més reaccionaris del clergat, es reflecteix en l'opuscle escrit pel músic Joan Moll i Marquès *Frederic Chopin: l'ideal romàntic* (Ciutat de Mallorca, Govern de les Illes, 1999). Escriu Joan Moll: "I així va ser com es traslladaren a viure a la Cartoixa el dia 15 de desembre [1838]. El paisatge els meravellava i el fet de viure dins una immensa Cartoixa buida, que comptava amb dos cementeris, excitava la seva fantasia romàntica. La part negativa era el microclima fred i humit de Valldemosa, molt perjudicial per a la malaltia de Chopin, i l'animadversió dels habitants del poble cap a ells. La tuberculosi, la mentalitat retrògrada de la societat mallorquina, el fet que no anessin a l'església i que, sense estar casats, habitessin dins un lloc sagrat, les murmuracions sobre si George Sand fumava cigars i es passejava en pantalons, tot plegat va provocar que la població els refusà i els fes la vida impossible amb preus abusius i un declarat menyspreu.

Vivien aïllats, però això va ser bo per a la seva creativitat. Chopin va acabar a Valldemosa la sèrie dels 24 Preludis i la segona Balada, va compondre una Masurca i una Polonesa, i va començar el tercer Scherzo. Ella per la seva part, tot i que havia de cuidar el malalt, fer els feines de la casa i ensenyar els seus fills per suplir la falta d'escola, va treballar intensament, sobretot en la novel·la *Spidirion*, en la qual el protagonista és un monjo i l'escriptora es mostra molt influïda per l'ambient de la Cartoixa”.

L'escriptor Miquel dels Sants Oliver en l'article “Chopin en Valldemosa; conferencia a los “Amigos de la música” (pàgs. 65-85) recollit en la selecció *Hojas del sábado de Mallorca (I)* que ha prologat Pere Rosselló Bover (Ciutat de Mallorca, Lleonard Muntaner, 2000) també analitza l'estada a Mallorca de la controvertida parella. Escriu Miquel dels Sants Oliver: “...Jorge Sand, que llegaba a Mallorca de muy otro modo, en el apogeo de la celebridad y del escándalo, del sectarismo y de la revuelta: después de la estancia en Venecia con Musset, después del divorcio con el barón de Dudevant, después de *Indiana*, de *Lélia*, de *Valentina*, del *Molinero de Agimbault*. Era su momento de proselitismo y exaltación revolucionaria, de las grandes tesis novelescas o reales, de las emancipaciones definitivas: emancipación amorosa contra la tiranía del vínculo indisoluble; emancipación del genio contra los frenos morales que sólo rezan con la vulgaridad; emancipación religiosa con Laménais, humanitaria con Pedro Leroux, política con Ledru-Rollin, social con Cabet y con Fourier, con la Icaria y con el Falansterio. Por un instante pareció que Aurora Dupin, era todo a la vez, el lord Byron de su sexo, el René femenino y la Mujer-Mesías de los sansimonianos... La mujer que fumaba en la calle y en los clubs y cenáculos de la juventud republicana, que asistía vestida de hombre a la tribuna del Parlamento para gozar las tempestades premonitorias de la gran tormenta del 48...”.

Miquel dels Sants Oliver encerta a la perfecció quan parla de la Mallorca idealitzada en la ment de George Sand i de Frédéric Chopin, una Mallorca mitificada des de la distància parisenca basada... “en las noticias de Tastu, en los libros de Piferrer y de Cortada, en los croquis de Laurens, en los dibujos de Parcerisa, en las litografías de Montaner, en toda la estilización romántica de nuestra roqueta” i conclou: “Y ahora, señores, consideremos la distancia que mediaba entre espíritu y espíritu, y el choque a que uno y otro tenían que llegar fatalmente” (pàg. 77). Un poc abans ja ens havia advertit: “Añadamos a todo eso su condición de francesa, y de francesa representativa de la raza en los defectos y en las grandes cualidades, recordando además que los franceses se han definido a sí mismos, graciosamente, como ‘unos señores que ignoran la geografía’, esto es, como unos señores que no poseen el sentido de la variedad, que no comprenden aquello que está fuera de sus hábitos o principios...”.

Però així i tot no perdona *Un hivern a Mallorca* i, en la línia de la “Vindicación” de Quadrado li retreu les “acusaciones de salvajismo, ferocidad e ignorancia contra mis compatriotas”. “Tanmateix” -com escriu Pere Rosselló Bover en el pròleg a *Hojas del sábado de Mallorca I*, volum 3 de les obres completes, pàg. 26-, “les figures de George Sand i Frederic Chopin ja havien atret l’atenció de Miguel dels Sants Oliver com a poeta, que a Poesies (1910) dedicava un dels seus ‘Medallons musicals’ al compositor polonès i l’extens poema “George Sand” (1837) a l’escriptora francesa. Dos textos del primer volum de les *Hojas del sábado* parlen del sojorn de George Sand i Frederic Chopin a Mallorca l’any 1938. A ‘La carta de Valseca’ (1917) fa referència a l’anècdota, contada amb molta exageració per George Sand, segons la qual, durant una visita al comte de Montenegro, vessaren accidentalment un tinter sobre la carta nàutica del segle XV de Gabriel de Vallseca”.

Finalment, malgrat les fortes crítiques a la baronessa Dudevant, acaba per concloure que els problemes que s’esdevingueren a Mallorca, i d’aquí extreu la idea potser Jaume Vidal Alcover, eren producte més del caràcter extremament aviciat de Chopin que no pas d’ella mateixa, que, tanmateix, en *Un hivern a Mallorca* deixa pàgines magnífiques dedicase a la bellesa sublim de l’illa. Com diu Pere Rosselló Bover: “Tanmateix [Miquel dels Sants Oliver], arriba a la conclusió que l’escriptora francesa se’n dugué un mal record de Mallorca per culpa del caràcter aviciat de Chopin, que convertí el sojorn a l’illa en un malson”.

Potser molt poques vegades un personatge reuneix els requisits humans i culturals per a encarnar ell tota una època històrica. Aquest, emperò, és el cas de l’escriptora i activista francesa George Sand, pseudònim d’Armandine-Aurore-Luce Dupin. Nascuda a París l’any 1804, és hereva, doncs, sense cap gènere de dubtes, de l’esperit intel·lectual de la Il·lustració dels enciclopedistes i, també, de l’empenta republicana i revolucionària de 1789.

La *Gran Enciclopèdia de Mallorca* fa un breu resum de la seva vida destacant la seva vessant de novel·lista i la seva estada a Mallorca en companyia dels seus fills i del músic Frederic Chopin. De la Sand periodista i escriptora la *GEM* diu: “Instal·la a París [després de la separació del baró Dudevant l’any 1831], començà a col·laborar al diari *Le Figaro*, on conegué l’escriptor Jules Sandeau, amb qui inicià una relació amorosa. Sandeau l’animà en la seva tasca literària i junts publicaren la novel·la *Rose et Blanche* (1831), sota el nom de Jules Sand. En solitari i ja amb el pseudònim de George Sand, publicà les novel·les *Indiana* (1832), *Valentine* (1832) i *Lélia* (1833), que incideixen en el tema de la independència de la dona i en la rebel·lió contra la societat. Posteriorment, mantingué relacions amb personatges de renom, com

Prosper Mérimée, Frantz Listz i Alfred de Musset, el qual deixà pel compositor Fryderyk Chopin”.

Però l'extensa història dels amors de George Sand dóna per a un llibre o més i, per tant, en parlarem en altres articles. Ara tan sols volem fer una petita aproximació a la seva vida en general i destacar alguns elements de la seva personalitat que l'han feta atractiva per a escriure les novel·les *El darrer hivern* i *Corambé: el dietari de George Sand*.

El llibres que s'han escrit sobre la seva vida i la seva obra són innombrables. A part de la ja clàssica obra d'André Maurois *Lélia ou la vie de George Sand* (Paris, Hachette, 1952), podem citar també *George Sand y Frédéric Chopin* de Fernando Díaz-Plaja (Barcelona, Plaza Janés, 1999); *George Sand* de Belinda Jack (Barcelona, Javier Vergara Editor, 2002), i de l'obra *George Sand* de Jean Chalon (Barcelona, Edhasa, 1992).

Aproximacions interessants a George Sand es poden trobar en l'opuscle del músic Joan Moll i Marquès *Frederic Chopin* (Ciutat de Mallorca, Govern de les Illes Balears, 1999), en el magnífic llibre d'Aránzazu Miró *Aquell hivern de Chopin a Mallorca* (Ciutat de Mallorca, Editorial El Far, 2000), en el pròleg de Jaume Vidal Alcover a *Un hivern a Mallorca* (Ciutat de Mallorca, Moll, 1993), en el llibre de memòries *Chopin* de Franz Liszt (Madrid, Espasa-Calpe, 1967) i en els articles de Miquel dels Sants Oliver, concretament en el titulat “Chopin en Valldemosa”, pàgines 65-85 publicat en el volum III de les seves obres completes (Ciutat de Mallorca, Lleonard Muntaner, 2000).

Interessant és també el petit resum que de la impressionant *Histoire de ma vie*, una autobiografia de la mateixa Sand publicada en deu volums per Michel Lévy frères, a París, el 1856, titulada també, en traducció espanyola: *Historia de mi vida* (Barcelona, Parsifal Ediciones 1990).

De totes maneres, la bibliografia referent a George Sand és tan extensa que es fa llarga i pesada la reproducció exacta dels centenars de títols que s'han escrit sobre la seva obra. Wladimir Karénine escriu *George Sand. sa vie et ses oeuvres*, en quatre volums (París, 1899-1926); el mallorquí Bartomeu Ferrà, aporta el seu Chopin i George Sand a la *Cartoixa de Valldemosa* (Ciutat de Mallorca, impr. l'Esperança, 1931), obres molt necessàries en el moment que l'escriptor es vol enfrontar amb un mínim d'informació amb un personatge tan vital i important dins la història de la literatura.

Ningú com ella ens pot ajudar a definir l'esperit del romanticisme, la generació literària i política francesa que, a partir de 1830, defineix els conceptes culturals dels quals vivim, en bona part, d'ençà aquella època. Després de la derrota napoleònica i la posterior restauració monàrquica, amb el triomf del Segon Imperi a França, assistim al desenvolupament i consolidació de la societat burgesa i de les concepcions damunt l'art i la literatura tal com avui

les entenem. Si la revolució industrial comença i es va consolidant a Anglaterra a partir de mitjans del segle XVIII, a França és el Segon Imperi el que dona l'esquelet polític i ajuda a construir els fonaments del nou poder burgès sorgit de la Revolució francesa que, a partir d'ara, dominarà el món.

Balzac, Sand, Stendhal o Victor Hugo, per dir tan sols uns noms, marquen per sempre un tipus de sensibilitat que arriba sense interrupcions fins als nostres dies. Arnold Hauser ho explica a la perfecció en el volum tercer de la seva imprescindible *Historia social de la literatura y el arte* (Madrid, Ediciones Guadarrama, 1969, págs. 12-13): "Todos los rasgos característicos del siglo son identificables ya hacia 1830. La burguesía está en plena posesión de su poder, y tiene conciencia de ello. La aristocracia ha desaparecido de la escena de los acontecimientos históricos y lleva una existencia meramente privada. El triunfo de la clase media es indudable e indiscutible. (...) Pero tan pronto como la emancipación de la burguesía se consuma, comienza ya la lucha de la clase trabajadora por la influencia política".

En el fons aquesta contradicció que assenyala Hauser, el conflicte entre la burgesia que es consolida a partir de la Revolució Francesa i la naixent i combativa classe obrera de la revolució industrial, marquen les contradiccions personals de la famosa escriptora i activista.

Aquesta contradicció la podem trobar resumida en l'actitud que pren l'escriptora davant els fets de 1830, 1848 i en temps de la Comuna, el 1871. De jove i com a dona madura (té vint-i-sis anys en les revoltes de 1830; quaranta-quatre en les grans revoltes europees del quaranta-vuit) participa activament en els esdeveniments polítics del moment. Però l'any 1871, quan els obrers, soldats, estudiants i artesans de París proclamen la Comuna, quan ella ja és prop d'arribar als setanta, no adopta la mateixa actitud revolucionària que anys abans. El segle no ha passat en va. Les idees d'utòpica igualtat entre les classes socials i de defensa de la República burgesa del quaranta-vuit han estat substituïdes per un socialisme i un anarquisme cada volta més fermes i consolidats. El món obrer, els successors i descendents de Marat, Robespierre i Babeuf han creat partits, organitzacions, grups d'acció, cooperatives de consum... Durant els anys en els quals George Sand consolidava la seva obra i el seu prestigi intel·lectual, la ideologia dels treballadors francesos i de bona part d'Europa muda des d'un republicanisme interclassista i un socialisme utòpic, a les concepcions del materialisme històric i les idees del *Manifest Comunista* que Karl Marx i Friedrich Engels acaben de publicar aquest mateix any de 1848.

George Sand, filla de la Il·lustració, activista republicana antimonàrquica i antiaristòcrata, mai no serà socialista "autèntica" a la manera que propugnen Marx i Engels en el *Manifest*.

En el fons, com a “senyora de Nohant”, com a intel·lectual relacionada amb els personatges més famosos del segle XIX, té més fills que la uneixen amb el poder dels que ella mateixa vol imaginar. Als quaranta anys no ha dubtat, emperò, de redactar els decrets i manifestos revolucionaris de la República; amiga de les idees de Saint-Simon, Charles Fourier, Victor Considérant, Robert Owen, Étienne Cabet o Constantin Pecquer, no ha dubtat a decretar, al costat de Lamartine i els republicans, l'abolició de tots els títols de noblesa.

George Sand, que havia estat a Mallorca amb els seus fills i el músic Frédéric Chopin des del novembre de 1838 a febrer de 1839, és l'ànima de la majoria de decrets i resolucions republicanes del moment. Els articles que publica en el *Bulletin de la République*, situen a la perfecció el moment. Sand escriu: “Ciudadans! França resta embarcada en la major epopeia dels temps moderns: la fundació del govern de tot el poble, l'organització de la democràcia, la república de tots els drets, de tots els interessos, de totes les intel·ligències i de totes les virtuts. (...) La nova idea pot assolir el seu èxit a Europa”.

L'escriptora és aleshores la mà dreta de Lamartine i el govern republicà. Escriu les instruccions del govern dirigides als batlles de tot l'Estat francès i als departaments. George Sand prova d'impulsar idees avançades en la legislació del moment. En els seus articles demana el vot per a les dones, per als pagesos i per als sectors pobres de la societat.

Aleshores George Sand, que té relacions amistoses i amoroses amb alguns dels revolucionaris i artistes de l'època, Pierre Leroux entre ells, està situada a l'ala esquerra del republicanisme francès. Per als burgesos de La Châtre, la ciutat de prop de Nohant on ha viscut la seva joventut, Sand és una perillosa agitadora, una “comunista”. Mans anònimes han escrit als murs de la seva petita possessió: “À bas Madame Dudevant! À bas les communistes!”.

Però, ho hem indicat una mica més amunt, Sand no és “comunista”. Amb el pas dels anys, mentre es consolida el socialisme i l'anarquisme dins del moviment obrer internacional, les idees de George Sand esdevenen cada volta més arcaiques. Seguidora de moltes de les idees que Fourier exposa en el seu *Nou món amorós*, prova de trasbalsar el món amb la cultura, com propugnen els seguidors de Babeuf, Proudon o Blanqui, més que amb el canvi de les estructures econòmiques. Ella creu en l'amistat, en la pràctica de l'amor, en l'art, en l'assimilació de la cultura com a mitjà per a transformar la vida i les relacions personals. Ben cert que Sand seria una defensora de la “revolució personal”, molt més que de la “revolució política”. Sembla ser que és el fracàs, tant a França com a la resta d'Europa, del moviment del quaranta- vuit el que li fa abandonar la militància política activa per a refugiar-se cada vegada més en la literatura, la família, les utopies amoroses.

En el fons l'origen aristocràtic, la seva contradictòria posició social, hereva per part del pare i l'avia d'un títol i una mansió senyorial, i els problemes econòmics que ha de patir per a mantenir la família, l'allunyen a poc a poc de les autèntiques reivindicacions socials de l'època. Senyora de Nohant, republicana que "aristocratitza la seva vida", com indica Jaume Vidal Alcover en el seu pròleg a *Un hivern a Mallorca* (Palma, Editorial Moll, 1993), sovint escriu per a fer oblidar al lector que el seu avi és un pobre venedor d'ocells a París i la mare, Antoinette-Sophie Victoire Delaborde, és l'amant d'un general de Napoleó al qual, un jove tinent, Maurici Dupin, roba la dona. Són temps revolucionaris, i entre l'oficialitat napoleònica no està mal vist que un major de l'exèrcit es casi amb una actriu de baixa categoria, que ha conegut totes les fondes de mal viure de París i que, com una bona part de "proletàries de l'amor", prova de fer fortuna anant al darrere de militars d'alta graduació.

En l'autobiografia que George Sand va escriure amb el títol d'*Histoire de ma vie* ens fa veure com el seu besavi, Maurici de Saxònia, comte de Saxònia i Mariscal de França, era oncle de Maria Josefina de Saxònia, mare de tres reis de França: Lluís XVI, Lluís XVIII i Carles XII.

Jaume Vidal, en el pròleg abans esmentat, ens fa veure que la famosa Aurore Dupin, la George Sand de les novel·les i la política, entra en la "noblesa" ben de contraban. El mariscal Maurici de Saxònia era fill bord del rei de Polònia. L'àvia de George Sand és filla borda del comte de Saxònia i una senyoreta de dubtoses ocupacions: Marie-Aurore de Horne. Aquesta darrera, l'àvia de George Sand, es va casar als trenta anys amb un home de seixanta-dos, Claude Dupin. D'aquest matrimoni neix un fill que tindrà per nom Maurice Dupin, el pare de George Sand. George Sand no va néixer borda per simple casualitat: el casament entre el jove oficial napoleònic i l'amant del general, l'actriu dels barris baixos parisencs, esdevé vint-i-cinc dies abans del naixement de la nina. El casament és civil, com era costum entre molts d'oficials revolucionaris del moment. Aquest casament de darrer moment serà el que, amb el pas dels anys, "salvarà" la nostra escriptora de la misèria, ja que la farà hereva de la finca de l'àvia: Nohant. Nohant serà, juntament amb les seves novel·les i col·laboracions a la premsa, la columna fonamental de la supervivència econòmica de l'escriptora.

Durant tota la seva vida, i malgrat el provat republicanisme de l'escriptora, George Sand sabrà jugar professionalment la carta de la seva ascendència aristocràtica. Marie-Aurore, l'àvia, era cosina política de Maria Antonieta i per tant també ho serà la néta, Aurore Dupin.

Escrivíem una mica més amunt que George Sand és hereva de les idees dels enciclopedistes. En els seus escrits es poden trobar les decisives influències de Voltaire i Rousseau, però no gaires de Robespierre, Marat o Babeuf.

En la proclamació de la República, el 1848, és l'“ala esquerra” dels republicans. Fins i tot dona suport als “internacionalistes” que demanen d'exportar la República, ajudar els polonesos que lluiten contra l'ocupant rus. Influència dels anys viscuts amb Chopin? Autèntic esperit internacionalista republicà? El cert és que George Sand és al carrer amb les masses que ocupen l'Assemblea Nacional i que demanen l'enviament d'un exèrcit per a fer front als russos.

La posterior repressió porta a la presó molts dels dirigents d'aquesta “ala esquerra republicana”. Els amics són detinguts, entre ells Pierre Leroux, Blanqui, Raspail... Però al cap d'un temps George Sand, decebuda de com han anat les coses, es comença a desentendre de la política activa i es fan patents les seves divergències amb socialistes i anarquistes.

Cap al maig de 1848 abandona París i com cada vegada que té un disgust amorós o polític, retorna al seu cau de Nohant. Des d'allà escriu al seu amic Théophile Thoré: “Vaig tornar a casa resolta a no perdre mai més un cabell per a homes com Raspail, Cabet i Blanqui. Mentre ells es proclamin dies nostres, m'abstindré. Són pedants i teòcrates. No vull veure ensorrat l'individu, partiré a l'exili el dia que, per error, portem aquesta gent al poder. (...) Volien imposar d'amagat (i d'haver estat possible, per la força) una idea que el poble encara no havia acceptat. Volien establir el reialme de la fraternitat, però no com Crist, sinó com Mahoma. (...) Enlloc d'una religió hauríem tingut un fanatisme. Aquesta no és la forma en que les idees vertaderes avancen i s'obrin camí en el món. Al cap de tres mesos de patir aquesta usurpació filosòfica, no hauríem tingut republicans sinó cosacs”.

És el 1848 i les diferències ja són establertes. Sand mai no deixarà de ser aquella cristiana del convent de les monges angleses, al qual hi eren ingressades les al·lotes de bona societat pels anys vint. Ella té disset anys i allà és on resta impregnada per sempre d'un cert i forassenyat misticisme que mai no l'abandonarà. Finalment, al cap de dos anys d'internament, l'àvia, en comprovar que la seva néta té ganes de fer-se monja, la treu del col·legi i Sand retorna a la vida lliure de Noant.

Però George Sand, malgrat el seu accentuat voltairianisme, mai no abandonarà un cert misticisme religiós que la fa ser molt més sensible a les idees dels reformadors utòpics que no pas a activistes revolucionaris com Blanqui.